

Vold og konflikt – en løsning

Av Per Bjørnar Grande

Konflikt er et mellommenneskelig problem. Det oppdager man ved å sammenlikne mennesket med andre arter. Ettersom mennesker ikke er styrt av instinkter på samme måten som dyr, vil man ha en viss frihet i forhold til vold og konflikter. Ut fra et slikt perspektiv blir vold et moralsk problem. Når noe blir kalt vold, mener man at det nettopp ikke er bygd på instinkt, men refererer til en moralsk dimensjon. Voldsforskere bruker ikke begrepet vold om dyr, men forbeholder det den menneskelige sfæren. Man kan si det slik: dyr kan ikke klandres for vold. Nettopp dette viser en grunnleggende forskjell mellom mennesker og dyr.

Ut fra et slikt perspektiv er det lite å lære om menneskelig konflikt fra dyreriket og enda mindre om konfliktløsning. Dersom mennesket hadde forholdt seg mer som dyr til konflikter, ville det 'løst seg' ved at man trekker seg tilbake dersom overmakten blir stor. Men mennesket gjør jo ikke alltid det. Tvert imot. Og historien er også full av beretninger om seier mot alle odds. Ikke sjelden har en liten hær slått ut en overlegent større hær. Et annet aspekt når det gjelder menneskelige konflikter er at makt slett ikke behøver å resultere i vold. Tvert imot makt kan bli brukt til å minske vold og konflikter.

Mennesket er ikke i utgangspunktet i noen særstilling. Ifølge Aristoteles er mennesket som naturen forøvrig idet det behøver føde, og som dyr i formeringsakten. Men mennesket er som Gud i det at det kan tenke og ha forestillinger omkring seg selv, hevder han. Menneskets evne til tenkning, til å ha forestillinger omkring seg selv, er helt klart noe spesielt ved mennesket. Men det spørres om ikke Aristoteles nærmer seg det spesifikt menneskelige på en mer grunnleggende måte når han *Poetikken* sier at det som først og fremst skiller mennesket fra dyrene er menneskets overlegne evne til å etterligne (mimesis).

Mimesis

For å illustrere etterligningens betydning, kan man observere hvordan barn prøver å orientere seg i virkeligheten. Barnet begynner veldig tidlig å ta etter, imitere omgivelsene, først nærmiljøet (foreldre, søsken), etter hvert kamerater, så det man ser på tv og leser i bøker. Menneskets evne til symbolsk etterligning er frapperende. Ikke bare etterligner vi mennesker i nærmiljøet; vi etterligner popstjerner, filmstjerner, folk som gjør suksess på de områdene vi setter høyt. Vi etterligner også holdninger, verdier, spesielt verdier som vi ser integrert i personer. Etterligningen kan også anta svært så symbolske former når vi etterligner verdiene som er materialisert i institusjoner (for eksempel kirken og politiske partier). Mennesket, spesielt i en globalisert verden, imiterer skikker fra helt andre steder på kloden, uten noen gang å ha hatt fysisk befatning med den kulturen. Individet vil, ut fra en mimetisk grunnforståelse, være summen av det som det etterligner. Likevel, ingen etterligner på samme måten, derfor er summen av all vår etterlikning også det som gjør oss unike. En mimetisk forståelse av mennesket vil uvilkårlig vektlegge mennesket som sosial konstruksjon, samtidig som det vil sette spørsmålstegn ved den tradisjonelle, autonome forståelsen av individet.

Dersom man ser på fenomenet etterligning ut fra et makroperspektiv, vil det være vanskelig å kunne forklare både læring og kulturell overføring uten den mimetiske dimensjonen. Ut fra et mimetisk perspektiv kan man for eksempel skjønne hvordan land som Tyskland og Japan, som etter 2 verdenskrig lå langt nede, igjen har blitt teknologiske stormakter. Ved at et land imiterer de andre lands produkter, de mest avanserte produktene, finner man gradvis ut enda mer avanserte måter å utvikle disse produktene på. Et land som alltid vet best hvordan ting gjøres (noe som ofte kjennetegner land som har vært ledende over lang tid) kan plutselig bli forbigått, nettopp fordi de er blitt for lite åpen for imitering. Dette skjedde for eksempel med det industrielle England på 70-tallet. Det kan i det hele virke som om den rivende teknologiske utviklingen skyldes større mimetisk legitimitet enn det man kan finne på andre områder i samfunnet.

Negativ mimesis

En mimetisk oppfatning av mennesket fører lett til at man stiller spørsmålstegn ved karakteristikker av mennesket som fritt og uavhengig. Kan et menneske i utgangspunktet være spesielt fritt når det meste beror på etterligning? Likevel, mennesket har en viss frihet til velge modeller, selv om det vi kaller valg nettopp skjer på bakgrunn av tidligere etterligning. Men dersom etterligning bare var et resultat av frie valg, ville det vært både uproblematisk og lite fundamentalt. Saken er jo den at vi blir påvirket av andre selv om vi tar avstand fra dem. Det er ofte slik at vi tar sterkest avstand fra de som vi ligner mest på, det vil si vi tar sterkest avstand fra de som ligner oss mest på de områdene vi absolutt ikke vil ligne dem på. (Vi har vel alle møtt datteren som absolutt ikke vil ligne på moren, mens resten av verden ser hvor utrolig like de er.) Den typisk sentimentale og romantiske forståelsen av parforhold sier at et forhold ikke fungerer fordi man er for ulike. Dette kan ha noe for seg i forhold til interessefellesskap. Men pirker man litt dypere ned i konfliktene er saken ofte det motsatte: man er for like på de områdene man ikke vil likne hverandre på.

Likhet

Rent antropologisk er likhet en problematisk størrelse. Dette har blant annet blitt materialisert som forbud mot tvillinger og frykt for speil.¹ Drapet av den ene tvillingen, er nettopp basert på et tabu mot likhet, et primitivt behov for å skjule en åpenbaring av likhet. Hvorfor, kan man spørre. Likhet er basert på etterligning. Gjennom mimesis oppnås en likhet, og likhet er truende. La meg gi et eksempel. Dersom en elev befinner seg på et lærerlinjenivå er han ingen trussel mot en lærer, og læreren vil oppmuntre lærlingen til å ta etter hans interesser. Men dersom likheten blir for stor, etterligningen gjør eleven likeverdig, kanskje til og med truer lærerens kompetanse, vil denne likheten bli selve trusselen. Derfor er det i alle kulturer et behov for en viss differensiering og polarisering, nettopp for å holde konfliktene på avstand. Det blir prekært for kulturer å proklamere ulikhet, differanse, distinksjon, nettopp fordi det demper konfliktene.

Etterligning og konkurranse

Etterligning fører til at man blir mer lik den man etterligner. Begjæret etter å tilegne seg noe fra den andre, fører til større symmetri mellom partene, og dette begjæret etter noe som tilhører en annen, blir lett konfliktuelt. Etterligning fører gjerne til ulike former for fordobling. Begjæret synes å flytte seg fra begjærobjektet til den som begjærer objektet, altså begjær basert på den andres begjær. Og når flere begjærer det samme, vil det måtte oppstå en viss rivalisering. Problemet med etterlikning er at det er så potensielt konfliktuelt. Vi godtar at en person etterligner oss så lenge han ikke truer vår posisjon. Men idet etterligningen truer vår posisjon,

---

¹ Se Renè Girard. Things Hidden since the Foundation of the World, 12-18.

truer med å gjøre oss mindre verd, blir det gjerne konflikt. Man verdsetter som regel flinke folk, men dersom noen er flink på akkurat det området hvor jeg har mine ambisjoner, og truer min posisjon, vil det lett oppstå konflikter. Intense konflikter har en tendens til å skape ufrivillig likhet. Begjæret fordobles og grensene mellom en selv og den andre utviskes. I stedet oppstår det doble bindinger.

Likevel, etterligning behøver ikke å føre til konflikt og doble bindinger. Historien i likhet med vår hverdag er full av eksempler hvor potensielle rivaler blir venner. Et integrert menneskesyn kan gjøre underverker. Dersom man er i stand til å se at den man rivaliserer med er like mye verdt som en selv og har samme grunnleggende frihet til å utfolde seg, kan man ta brodden av en latent konflikt. Også det faktum at man legger vekt på å lære av konkurrentene, kan snu fiendskap til vennskap. På samme måten kan samfunnet tilrettelegge institusjoner hvor potensielle rivaler inngår samarbeidsprosjekter. På den måten blir rivalisering kanalisert, ofte på kreative områder, som gagnar samfunnet.

Dette med konkurransebasert samarbeid er et av næringslivets fremste bud. Konkurranse er rettet mot de som produserer eller selger det samme produktet, og blir sett på som både effektivt, verdiskapende og nødvendig, selv om det betyr at andre bedrifter blir utkonkurrert og folk mister jobbene sine. Men den negative effekten av konkurranse oppstår idet folk innenfor samme bedrift begynner å rivalisere seg i mellom slik at produksjonsperspektivet glipper. Det er effektivt når næringslivet konkurrerer, ikke bare mot andre bedrifter, men også innad i bedriftene. Men dersom rivaliseringen innad i bedriftene fører til misunnelse og fraksjonering, slår det straks tilbake på bedriftene selv. Dess større likhet det er mellom partene, dess større mulighet er det for at rivaliseringen blir intensivert.

Autonomi og illusjon

Selv om etterligning kan virke som roten til rivaliseringen, er jo etterligning i seg selv verken konfliktfylt eller rivaliserende. Man kan blant annet etterligne modeller som innehar kvaliteter som får mennesket til å dempe sin rivalisering. Men de fleste modeller, spesielt modeller frigjort fra etiske og religiøse perspektiv, er ofte både rivaliserende og voldelige. Et av problemene i dag er at man unngår å se imitasjon som et problem. Man legger seg flat for modernismens noe naive bilde av det autonome mennesket. En av svakhetene med modernismen, etter min mening, er at den prøvde å fortrenge mimetisk innsikt til fordel for et ideal om autonomi. Men mennesket blir, i så mye større grad enn det ofte er klar over, et produkt av idealer og modeller. Det synes, for meg i alle fall, klart at en gutt som har Rambo som sitt ideal, lettere vil kunne ty til vold som konfliktløsning, og motsatt, vil ha vanskeligere for handle voldelig dersom han har idealer som Jesus eller Gandhi. Det jo likevel ikke sikkert at en ungdom som har voldelige idealer blir voldelig, spesielt ikke dersom han har andre, mer fundamentale idealer bak disse ungdomsidealene. Problemet oppstår igrunnen idet mennesker ikke har integrerte etiske idealer, idealer som kan regulere de mer mediestyrtede idealene.

Konflikt og forskjeller

Går man tilbake et hundreår eller mer ble rivalisering og konflikt forsøkt regulert gjennom klasser og privilegier. Og det er en viss naivitet (basert på vår politiske korrekthet) i forhold til disse fenomenene. Dersom man forestiller seg et samfunn preget av akutte konflikter, vil nettopp et hierarki fungere som en konflikttemper. Når en bonde forholdt seg til en adelsmann i middelalderen, ville nettopp standsforskjellen virke preventivt i forhold til rivalisering. Denne modellen med hierarki og privilegier er selvsagt ikke noen ideell tilstand, men de som lokaliserer disse fenomenene som ren utbytting har nok tatt for lite høyde for konfliktnivået i et samfunn. Likevel, når et samfunn ikke lenger ser seg tjent med disse inndelingene, blir nettopp

klasseinndeling og privilegier grobunn for rivaliseringer. Man kan si at oppretting av forskjeller er både et forsøk på å demme opp for konflikter (gjennom å rasjonalisere dem), og en spore til konflikt (når dette ikke lenger fungerer). Problemet med demokratiet er nettopp denne rivaliseringen som oppstår når alle blir like, når det ikke finnes noe fristed fra imitasjon og rivalisering. Når det ikke er forskjeller, når det er ingen forskjell på ung/gammel, fattig/rik, mann/kvinne, vil rivalisering lett flyte inn i alle områdene i livet. Alle konkurrerer med hverandre. Dette er noe av problemet med demokratiet. Spesielt der hvor det er størst likhet, vil rivaliseringen være mest intens. En tiåring vil helst konkurrere med en annen tiåring, ikke med en seksåring. Det er liksom ingen vits i å rivalisere dersom ulikheten er for stor.

Offerritual som konfliktdemper²

La oss se på hvordan dette med konflikt har materialisert seg i eldre tider. Dersom man går langt tilbake i tid, ble dette kaoset, skapt av rivalisering, ofte dempet gjennom offerriter. Ved at en person ble kjent skyldig for et kaos, klarte man å gjenopprette en midlertidig fred. Religion fungerte slik som en kanalisering av rivalisering og konflikter. Alle tradisjonelle kulturer er bygd på en eller annen form for offerritual. Valget av offer kan være tilfeldig. Likevel, det er en tendens til at den som skiller seg ut fra klanen lettere blir valgt som offer. Eksperiment med å male et kryss på en ulv (som gjør ulven annerledes enn flokken) gjør den mer utsatt for å bli utskilt fra flokken. Ofte er et offer blant mennesker den som skiller seg ut. Det kan være en fremmed eller et menneske med en synlig skavank. Men det kan også være noen som skiller seg ut ved sin ungdom eller sin skjønnhet. Andre ganger ved å være gammel og skrøpelig. Noen ganger er valget av offeret helt tilfeldig. Men det betyr ikke at offerritualet er tilfeldig. Tvert imot. Det er offeret som skal lindre konfliktene og holde samfunnet sammen. Det sentrale er å skjønne at offeret ikke bare er en absurd handling som skal forsone menneskene med gudene, det er også et botemiddel for samfunnsmessig kaos. Gjennom å ofre noen, har menneskene opplevd at klanskonfliktene dempet seg. Man har funnet noen skyldige, og man opplever at samfunnet igjen begynner fungere inntil kaoset, deliriumet skapt av mimetiske konflikter topper seg, og man må finne nye ofre. Slik har såkalt primitive samfunn fungert, og slik fungerer, på en langt mer avdempet måte, familier, skoleklasser, jobbgrupper også i dag.

Det at man pekte ut en skyldig for å skape forsoning og fred fikk gruppen til å tro at det er noe guddommelig, ikke bare ved det å ofre men ved den som blir ofret. Det har ikke vært uvanlig, spesielt under de innledende ofringene, at den som ble ofret, gradvis ble omformet fra offer til guddom, nettopp på grunn av denne fredsskapende funksjonen. I det deliriumet som oppstår når et samfunn er i kaos, inntreer en frenetisk aktivitet for å finne en skyldig. Man kan forestille seg tilstander hvor alle står mot alle, hvor far står mot sønn, mor mot datter og så videre, dette som i religionen karakteriseres som en apokalyptisk tilstand. Denne konflikten hvor alle er mot alle, finner sin løsning i et alle mot én. Med andre ord, for å demme opp for kaos i et samfunn, for å få det til å fungere igjen, må man finne en syndebykk.

Mytenes omskrivning av virkeligheten

Dette fenomenet finner man i utallige myter, og mytene med dens konfliktuelle utgangspunkt tar ofte utgangspunkt i et samfunns vold. Men mytenes framstilling er, når man ser det fra et mer rasjonelt ståsted, ofte en omskriving av hendelsen: Den skriver jo ut fra forestillingen om at

---

² Denne teorien omkring offerritual og syndebykktenkning er delvis hentet fra verkene til den franske tenkeren, René Girard. Se spesielt Violence and the Sacred, Things Hidden since the Foundation of the World og I Saw Satan Fall Like Lightning.

offeret er guddommelig. Mytene blir ofte nedskrevet lenge etter hendelsene, etter at kollektivet har tenkt og tolket det som har hendt. De skrives ut fra opplevelsen av at offeret har gjenopprettet fred i samfunnet. Mytene blir ofte til gjennom en forskyvning av denne kollektive volden. Det kan virke som enkelte myter er fantasifulle omskrivninger av en historisk hendelse, enkelte ganger omskrevet til det ugjenkjennelige. Men samtidig som mytene skjuler den kollektive vold, beskriver de strukturene bak offermekanismene. Man kan si at samtidig som mytene forsøker å legitimere eller gi mening til drapene, anerkjenner man samtidig den egentlige bakgrunnen for disse rituelle mordene. Derfor er mytetekstene ofte en åpenbaring av hva de forsøker å tildekke. Mytene er med andre ord en omskrivning av virkeligheten. Men det ser man ikke før man befinner seg i en tid som kan avmytologisere myten.

Myter og rasjonalisme

En av fordelene med en rasjonalistisk kultur er nettopp det at man kan avsløre strukturene bak myter. Og en rasjonalistisk kultur er nettopp frukten av å ha, til en viss grad, avslørt myten om offeret. La meg illustrere dette fortrinnet med vår rasjonalistiske kultur: det er for eksempel ingen som har bevist at det ikke var jødene som forgiftet brønnene og slik forårsaket svartedøden. Likevel, i dag vet alle at det ikke var jødene. Hvorfor? Er det fordi vi har blitt så mye mer fornuftige? Menneskets kapasitet til fornuft og tenkning kan vel neppe forklare dette. Menneskenes hjernevolum har knapt økt noe særlig på 700 år. Grunnen må derfor lokaliseres i historien, i historiske hendelser. Mye tyder på at det nettopp er fordi vi har avslørt sydebukkmekanismen at vi vet dette. Vi vet at jødene, fordi de var en minoritet og hadde en annen religiøs praksis, stadig vekk ble sydebukker. Vi har, i hvert fall delvis, avslørt denne mekanismen. Vi vet at marginale grupper ble offer, og ut fra dette vet vi at jødene ble sydebukker i forhold til svartedøden. Vi vet altså dette, ikke fordi vårt intellekt har blitt så mye mer utviklet; vi vet det fordi vi lever i en tid hvor myten om offerets uskyld er blitt så mye mer tydelig. Derfor vil jeg hevde at det er avmytologiseringen av offerstrukturene som skaper rasjonalismen, ikke rasjonalismen som avslører offerstrukturene. Rasjonalismen er et biprodukt av avsløringen av sydebukkmekanismen. Med andre ord, det er ikke rasjonalismen som skaper en kultur hvor vold og offer nedtones. Rasjonalismen er et biprodukt av voldsavsløringen. Den manglende rasjonalismen som kommer i kjølevannet av konflikter er også en indikasjon på dette.

Vold som grunnleggelse og avslutning av kulturen

Ut fra en slik myteforståelse, kan man se volden både som et prinsipp som forskyver virkeligheten og som et opprinnelsesprinsippet til kultur. Den er både opprinnelsesprinsippet for kulturen samtidig som den truer kulturen på det mest fundamentale. Slik som Gil Bailie sier det i *Violence Unveiled*:

Civilization-made-possible-by-violence becomes civilization-made-impossible-by-violence.³

Utstøtelse skaper differanse og splittelse, og det oppstår et innenfor og et utenfor (et samfunn). Samtidig vet vi alle at volden materialisert i atomvåpen og biologiske våpen når som helst truer med å avvikle menneskeheten. Ut fra et slikt historisk perspektiv kan konflikt og vold virke som det er et så sentralt og utbredt fenomen at det er uutryddelig. Personlig tror jeg at konflikt aldri vil kunne utryddes. Men selv om konflikt ikke kan utryddes, kan den dempes, og utfordringen går jo nettopp på hvordan man klarer å skape en mindre konfliktfylt verden. Det er her jeg mener at religion har mye å bidra med.

Omsorg for offeret

---

³ Gil Bailie. Violence Unveiled. Humanity at the Crossroads, 114.

Menneskenes viktigste framskritt blir ofte framstilt gjennom oppfinnelser som hjulet eller kruttet. Jeg vil hevde at det kan like gjerne være omsorg for offeret. Omsorg for offeret er noe relativt nytt. Den gamle klanstanken hvor et *oss* og et *dem* opprettholdt et system som man nesten ikke stilte spørsmålsteget ved, har, spesielt i de siste århundrene, blitt stadig mer porøs. Omsorg for offeret er et førende prinsipp, enten man snakker om politikk eller om etikk. Dette startet imidlertid som et religiøst fenomen hvor man begynte å se på mennesker som falt ut av systemet, som verdifulle i Guds øyne. Og hvis de var verdifulle i Guds øyne, måtte de også verdslig sett være verdifulle. Dette førte til at man opprettet sykehus og andre sosiale ordninger som vernet og bevarte offeret. Nettopp denne utviklingen som utvidet menneskeverdet har, gradvis, sneket seg inn på alle områdene i samfunnet, og er i dag drivkraften bak vestens velferd. Det største framskrittet i verdenshistorien begynte muligens da man så at mennesker utenfra ens egen klan og gruppe var verdifulle, ikke bare verdifulle, men også like verdifulle som en selv.

Media har omsorg for offeret

Dette med omsorg for offeret er ikke bare begrenset til de religiøse sfærene av samfunnet. Omsorg for offeret har faktisk spredt seg til de fleste områder, også der man ikke forventer det, som for eksempel i media. Omsorg for offeret er så selvfølgelig i dag at straks noen lider, er media der og forsvarer offeret. Media er en direkte forlengelse av å ha omsorg for offeret. Det har vært viktig med en Mandela eller en Tutu i Sør-Afrika, men dersom media ikke hadde ført en slik konsekvent kritikk av urettferdighetene, slik at styresmaktene fikk hele verdensopinionen mot seg, ville nok opphevelsen av apartheid kunne latt vente på seg i noen hundreår til.

Tekster som skrives ut fra offerets perspektiv

Hvor startet denne omsorgen for offeret? Det er vanskelig å si. Men det er enkelte skrifter hvor omsorg for offeret plutselig bryter fram, som lyn fra klar himmel. Man finner det i Platons forsvarstale for Sokrates, og man finner det enkelte steder i de jødisk-kristne tekstene, spesielt i Det nye testamente. I disse tekstene oppstår det enkelte steder en ny forståelse av volden. I Det gamle testamente er det fremdeles mytologiske tekster (hvor gud deltar i volden), men det er nettopp i Det gamle testamente volden begynner å få sitt rette opphav. Den volden som menneskene skjøv over på gudene, blir de delvis selv gjort ansvarlige for.

Dette radikaliseres enda sterkere i de nytestamentlige skriftene. Her er perspektivskiftet enda tydeligere, og i stedet for å ta forfølgernes side, skriver forfatterne ut fra de forfulgtes side. Gjennom denne perspektivforskyvning avsløres volden i det jødiske samfunnet. Jesus avslører gang på gang volden i sitt samfunn, og som alltid i henhold til urgammel praksis, blir den som truer samfunnet, ofret. Jesus blir gjort til sitt samfunns sydebukk. Men det unike som skjedde med Jesus var at mennesker hevdet at han faktisk var uskyldig. Dette bryter offerpraksisen. Den som ofres må alltid kjennes skyldig. Men ved å ofre den som er uten vold, skjer det en endring. Ofringen av Jesus får enkelte til å hevde at ofringen var urettferdig. Den grelle kontrasten mellom de som ofrer og offeret skaper tvil omkring sydebukkmekanismen. Den genuint uskyldige blir gjort absolutt skyldig. Enkelte tekster framstiller dette som absolutt urettferdighet – uten at dette påstås direkte. Hendelsene taler for seg selv. Nettopp denne urettferdige ofringen fikk enkelte til å tolke denne konflikten som et utslag av menneskenes og samfunnets urettferdighet. Dette igjen fører til at mennesket blir konfrontert med sin egen skyld.

Jesu offer, slik som evangeliene beretter det, er ikke noe som var selvpålagt, men en konsekvens av å avsløre samfunnets vold. Jesus blir gjort til offer fordi han angriper de menneskelige offerstrukturene. I Matteus sier Jesus rett ut at det ikke er offer han vil ha, men barmhjertighet. (Matt 12.17.) Og Jesus selv blir en trussel mot samfunnet, slik at det ikke lenger kan fungere på

samme grunnlag (den voldelige struktur) før han elimineres. Den uskyldige blir den skyldige. Dette spriket mellom Jesus sine gjerninger og anklagene mot ham blir så grelle at det bidrar til å avsløre syndebukkmekanismen. Slik sett avsløres syndebukkmekanismen som en rasjonalisering av menneskets vold. Selve fundamentet for religion blir her kraftig utfordret og bidrar til å skape et radikalt nytt gudsbilde. Gud er ikke en gud som ofrer, men som blir gjort til offer. Forståelsen av en straffende og voldelig Gud avmytologiseres delvis ved at menneskene selv blir de skyldige. Det er ikke Gud eller gudene som står bak elendigheten, det er menneskene selv.

Kristen konfliktløsning

Jesu budskap er et budskap om radikal, mellommenneskelig konfliktløsning. Det er såpass radikalt framstilt i Bergprekenen at enkelte teologer har hevdet at han ikke mente det så bokstavelig. Det er jeg ikke så sikker på. Jesu utsagn om at når noen slår deg på det høyre kinn, skal man vende det andre til, når noen vil ha en skjorte av deg, gi ham kappen også, når noen tvinger deg til å gå en mil, gå to, er jo nettopp oppskriften på konfliktløsning. Konflikt kommer av at ingen vil gi seg, ingen vil innrømme den andre noe. Konflikt kan ikke løses før en av partene viser at han er villig til å gi noe. Denne løsningen, basert på å gi, står i kontrast til den borgerlige mentaliteten av å måle opp, se hvor mye den andre parten gir før man selv gir nøyaktig like mye. Millimeterrettferdighet kan bare skape en avdempet form for terrorbalanse, i beste fall regulere en konflikt. Når noen viser at man faktisk er rede til å stå på for en annen, skaper det plutselig en helt annen holdning hos motparten. Piggene forsvinner. Det nye testamente er radikalt i og med at denne sier at en slik holdningen ikke bare skal forbeholdes våre venner, de vi liker. Vi skal ha den samme holdningen overfor alle. Jesus sier at det ikke krever noe å vise godhet mot de som viser godhet mot oss. Utfordringen er å vise denne holdningen mot de vi er i konflikt med. Og når vi gir, skal vi ikke tenke på at vi gir. For det første er det en større glede å gi enn å ta imot, for det andre, dersom man tenker på at man gir, vil med en gang forfengelig dukke opp. Man blir fornærmet fordi man forventet en bestemt form for respons.

Det nye testamente vil fokusere på en helhetlig giverholdning, som ikke er basert på om vedkommende fortjener at du gir. Uten en helhetlig giverholdning vil det straks bli noe eksklusivt ved det å gi, ens væremåte uttrykker favorisering, som igjen betyr latent konflikt.

Jesus, i større grad enn kanskje noen religiøs personlighet, vil garantere denne nye holdningen med seg selv. Han viser dette ved å anbefale seg selv som modell. Jesus vil garantere den nye holdningen med seg selv. Dette viser han blant annet ved å velge omgang med de som skulle være under Guds dom (horer, spedalske, tollere og andre som ikke oppfylte de religiøse kravene).⁴ Den tyske teologen Käsemann kunne konkludere med, etter en vitenskapelig tilnærming til evangelietekstene, at Jesu møte med mennesker var preget av, ut fra sin samtid, en uvanlig høy grad av aksept, en ubetinget inkluderende holdning.⁵ Det eneste som hindret mennesker fra å delta, var menneskers egen avvisning av fellesskapet. Jesu fellesskap utvidet fellesskapskriteriene til å omfatte alle uavhengig av stilling, kjønn og alder. Spesielt kjønns- og alderskriteriene stred mot datidens religiøse fellesskap. Man kan si at Jesus minimaliserer kravene for fellesskap. De mange fortellingene om Jesus som har måltid med folk fra forskjellige sjikt i samfunnet skal illustrere dette.

---

⁴Bultmann hevdet at Jesu omgang med syndere, skjøger og tollere må være en historisk kjensgjerning. (Bultmann. Jesus, 46.)

⁵ Se Jon Helèn Pedersen. Dialogbok om religion og livssyn, 322-323.

Gud er selv et offer

Et gjennombrudd med Jesu forkynnelse i forhold til religiøs tenkning er at han hevder at volden ikke kommer fra Gud, men er et mellommenneskelig problem. Når Jesus anklager fariseerne for å være skyldige i systematiske drap av profetene og vismennene ned gjennom tidene (Matteus 23.34-36), er det naivt å tro at dette kun gjaldt fariseerne. Dette er et bilde på hvordan kulturen har virket fra tidenes morgen.⁶ Den som setter seg opp mot klanen og kritiserer den voldelige og urettferdige kulturen, vil falle for den. Jesus nevner profetene og vismennene. Vi kan fortsette denne listen med Jesus selv, og en mengde mennesker. De mest kjente kritikere av offerstrukturene i vår tid, Martin Luther King og Gandhi, fikk jo akkurat samme skjebne. De som pukker på samfunnets voldelige offerstruktur, vil måtte selv bli et offer. Dette mønsteret viser sin relevans helt fram til i dag. Samtidig er det nettopp profetenes, vismennenes, menneskerettighetsforkjempernes ikke-voldelige holdninger som har bidratt til at man har oppdaget denne strukturen, tenkt annerledes om offer. Man kan kanskje si det så tydelig at hver den som klarer å snu konflikt og potensielt eskalerende vold mot fredelige løsninger, bidrar til å grunnlegge et samfunn uten vold og konflikt, et samfunn hvor offeret blir ivaretatt.

Alle er skyldig

Det store problemet i vår politisk korrekte verden er at alle skaper et fristed for seg selv. Alle ser de ødeleggende holdningene hos andre, men få begynner med seg selv. Det er her religionen har sin styrke. Den humanistiske tesen om å kjenne seg selv, vil ikke duge når konfliktene tårner seg opp. Dessuten tror jeg at menneskets tendens til å projisere, til å overføre egne konflikter over på omgivelsene, blir for presserende til at selvinnviklingen kan frelse oss fra voldelige konflikter. Kampen for tilværelsen og behovet for selvlegitimering vil kjapt sensurere slike sporer til selvkritikk. Her burde faktisk humanistisk tenkning knytte an til den religiøse forståelsen av enkeltmennesket som syndig og skyldig. De store religionene sier at mennesket må begynne med seg selv, uansett om det er aldri så mange grunner til å skylde på de andre. Ofringen av andre er jo nettopp det at man ikke ser bjelken i sitt eget øye, men konsentrerer seg om flisen i vår brors øye. Lite kan skjje før hver enkelt ser at også jeg er skyldig.

Litteraturliste

Bailie, Gil. Violence Unveiled. Humanity at the Crossroads, New York: The Crossroad Publishing Company, 1999.

---

⁶ Renè Girard. Things Hidden Since the Foundation of the World, 158-159.

Bultmann, Rudolf. Jesus, Oslo: Gyldendals Fakkell-bøker, 1968.

Girard, René.

- I Saw Satan Fall Like Lightning, NY, Orbis Books, 2000.

- Things Hidden since the Foundation of the World, London: Athlone Press, 1987.

- Violence and the Sacred, Baltimore: The Johns Hopkins Press, 1979.

Pedersen, Jon Helèn. Dialogbok om religion og livssyn, Oslo: Ad Notam, Gyldendal, 1994.